

בימות הסתו ארצנו תיף,
ש'לל הפריחה מה רב!
התחיל בפרדסים קטיף
של תפוחי זהב.

ומה נאונים עצי הדר,
יפה הפרי, בשל.
פנס דולק הוא פרי הדר
בירק-עלים אפל.

נצא, נסב בפרדסים,
הה מה נעים לראות
זהב מבריק של פנסים,
של פנסים-פרות.

אף לא רק נוי צוחק מעל,
לא רק קרינה וזיו;
זו הזמנה ליום עמל:
הגיעה עת קטיף.

הפרי כבד, הפרי בשל,
הפרי רומז, קורץ:
"חלצו אותי מירק הצל,
הורידו מן העץ!"

שלחוני בספינות גדולות
על פני ימים גדולים,
שלחוני בספינות גדולות
מעבר לגבולים."

פרות יפים אף מתוקים
ינוודו בתבל,
דרישת שלום למרחקים,
שלום לישראל!

בהדרה ארצנו תיף,
והעמל מה רב!
אכן, הגיעה עת קטיף
של תפוחי זהב.

פרדס ירק, פרדס נחמד,
ביום של חרף
חדש שבט.

הביטו נא, בראש העץ,
תפוח זהב שם מנצנץ!
תפוח זהב כל כך נחמד,
בראש העץ
בחדש שבט!

בתוף פרדס
בחדש שבט
מסתתר לימון אחד.
מתחבא לו בין עלים,
וחושב שלא רואים.
פרי צהב כל כך נחמד,
בפרדס בחדש שבט!

אשכולית, כבדה במיץ,
בין הענפים תציץ.
מסתכלת בפומלה,
פרי ענק ואין דומה לה.
פרי ענק אבל נחמד,
בפרדס בחדש שבט!

בדוכני הירקות
שוככים בארגזים,
כמו שמשות וירחים,
הלימונים, התפוזים,
וכשאני נוגעת בם
אני רואה בדמיוני,
איך הקיסר בסין טעם מהם
לפני אלפי שנים,
ואיך, לפני אלפי שנים, ליועציו
נתן כל ראש שנה
עץ תפוחי זהב,
ולמכבדים מאלו
נתן פומלו,
ואשכולית –
על אמץ לב, לחילים המצטיינים,
ולנבחר במשוררים –
נצה של לימונים.

ופעם נתפסה שפחה
לוקחת בהסתר
'כדי לטעם ולא יותר'.
הקטנטנה לא התחרטה
גם כשהונף עליה שוט.
המיץ נטף על שפתותיה,
מענייה הדמעות.

ומי יראה בדמיונו,
בעוד אלפי שנים,
כיצד ברגע זה
נוגעת בם אני.

בתוך –
המלכה פטריה והמלך פטר
כתבה נורית זרחי
חיתוכי עץ מאת לידיה דבקוביץ'
עם עובד 1971

בתוך –
בארץ התפוז
ערכה מירי דבי (קריצ'לר)
אייר ירון חולין
דבי אופקים 2010

בתוך –
דבר לילדים
כרך י"ט, חוברת 15, ה' טבת תש"ט,
6.1.1949

הפרדס שקנה משה מוטיפיורי ליד מקווה ישראל באמצע המאה ה-19 סימן את תחילת עידן גידול ההדרים בארץ ישראל. חמישים שנה אחר כך כבר הייתה הארץ נטועה פרדסים, ואלה הלכו והתבססו כמקור ההכנסה העיקרי של היישוב בזמן המנדט הבריטי. במשך עשרות שנים סימלו ייצוא ההדרים והמותג "תפוזי יפו" את גשוג החקלאות העברית והמפעל הציוני כולו. עד שנות השבעים למדו תלמידי בתי הספר היסודיים על דרכו של התפוז מן הפרדס אל הגולה, והמקראות מלאו יצירות ספרות מגויסות שנכתבו במיוחד לתפארת ההדרים. הנה שלושה משירי הזמנים ההם.

לאה גולדברג (1911–1970) פרסמה את שירה ב"דבר לילדים" פחות משנה אחרי קום המדינה; זהו שיר הלל לפרדס העברי, לקוטפים ולעובדי בית האריזה - ובעיקר לפירות עצמם. התיאור מפליג בתיאור מעלותיהם – "יִמָּה נְאוּמִים עֲצֵי הַדֶּר, / יִפָּה הַפְּרִי, בְּשָׁל" ומשווה אותם למקורות אור ולזהב: "פָּנֶס דּוֹלֵק הוּא פְּרִי הַדֶּר / [...] זֶהב מְבַרֵק שָׁל פְּנִיסִים, / שָׁל פְּנִיסֵי-פְרוֹת. / ... נוֹי צוֹחֵק מְעַל, / לֹא רַק קְרִינָה נְזִירוֹ". את האור הקורן מן הפירות גולדברג מנגידה ל"ירק-עלים אפל", ובפיו של התפוז היא מניחה את המשאלה להיחלץ מבית גידולו כדי להיבלע בפיותיהם של יושבי ארצות רחוקות. התפוז, כציוני מסור, הוא מקבל על עצמו שליחות: "שְׁלַחוּנֵי בְּסִפְיָנוֹת גְּדוֹלוֹת / מְעַבְרֵ לְגַבּוּלִים" - כדי למסור פריסת שלום מישראל. על הקשר בין יופיים של ההדרים ליפי הארץ היא רומזת בשורה "בְּהַדְרָה אֲרָצְנוּ תִיף".

בתיה בן-ברק, לימים שָׁלו (1927–1991), הייתה סופרת, משוררת ומורה לתנ"ך, רעייתו של המשורר יצחק שָׁלו, ואמו של הסופר מאיר שלו. גם שירה נכתב בעידן הפאר של ההדרים, אך הוא חף מכל מליצה ופתוס ורומז בחיבה ובסלחנות דווקא על חולשותיהם של הפירות המואנשים. הזירה היא "פְּרִדֶּס יֵרֵק, פְּרִדֶּס נְחֻמָּד, / בְּיוֹם שָׁל חֶרֶף / חֶדֶשׁ שְׁבֻט". התפוז ש"מְנַגֵּן!" אולי מתייהר לרגע, אבל נחשב "כָּל כֶּף נְחֻמָּד". הלימון מצטנע, "מְתַחַבֵּא לוֹ בֵּין עֲלִים, / וְחוֹשֵׁב שְׁלֹא רוֹאִים", והאשכולית מתקנאת בשכנתה הפומלה – "פְּרִי עֲנַק וְאֵין דוּמָה לָּהּ", אך גם לשניים אלה מובטחת אהדתה של הכותבת.

נורית זרחי (1941) מסרבת להיות שופר לאג'נדה של הקולקטיב ומעניקה חיים לשפחה המוכנה לשלם ביוקר על רצונה לגעת במלכות. בשלוש השורות הראשונות, לפני הופעתו של נושא השיר, מופיעות בסמיכות הקונוטציה המצופה של "הדר" והאסוציאציה הפרטית של המשוררת, שתהום המרחק הסמנטי פעורה ביניהן; "בְּדוּכְנֵי הַיֵּרֵקוֹת / שׁוֹכְבִים בְּאַרְגָּזִים, " מול "כְּמוֹ שְׁמֵשׁוֹת וַיֵּרָחִים". ההשוואה לשמשות ולירחים נשענת בעיקר על מעמדם - רחוקים מהישג יד, מיתיים, מנותקים מבני התמותה ובלתי תלויים, ורומזים על מלכות, על זוהר וזהב. גם תיאור שרשרת המחוות הפזרנית-ראוותנית של קיסר סין כפי שראתה אותה הדוברת בדמיונה מעצים את הפער בין הארצי-הצפוי לנדיר-המפתיע בדמיונה של הדוברת. אבל למלכות יש גם צד אחר – השפחה חסרת המוסר שאיננה מתחרטת על מעשיה ונענשת בשוט. גם התמונה הזו נשענת על הדימוי "תפוזים ולימונים כמו שמשות וירחים"; הקיסר ואנשי החצר קרובים לגרמי השמיים; השפחה הקטנטנה קרובה לדוכני הירקות שבמציאות. שם השיר - "הדר" - הוא שמה של קבוצת הפירות, אבל גם מילה נרדפת לפאר ולתפארת המתקשרים למלכות ולסביבתו של קיסר.

נירה לרין